

Priloga 4: PROGRAM JAVNE SLUŽBE V VINOGRADNIŠTVU ZA OBDOBJE 2018–2024**1. UVOD**

Strategija za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020, ki jo je Vlada RS sprejela v juniju 2014 (v nadaljnjem besedilu: strategija), opredeljuje tudi strateške in razvojne cilje na področju vinogradništva.

Strateški in razvojni cilji iz strategije so:

- ohranitev obsega vinogradniških površin;
- ohranitev tržnega deleža na domačem trgu;
- povečanje prodaje vina na trgih izven RS na dvajset odstotkov pridelave.

Javna služba za izvajanje strokovnih nalog v vinogradništvu bo s strokovnimi nalogami prispevala k uresničevanju strateških usmeritev razvoja vinogradništva.

2. STANJE V VINOGRADNIŠTVU

Vinogradi v Sloveniji zajemajo približno 16.000 hektarjev oziroma 3,1 odstotka vseh kmetijskih površin, vinogradništvo pa zaokrožuje deset odstotkov slovenske kmetijske pridelave. Vsaka tretja kmetija v Sloveniji prideluje grozdje.

Za redno obnovo vinogradov je treba poskrbeti za zadostno pridelavo cepičev in ključev oziroma trsnih cepljenk. Odločili smo se, da bo pridelava trsnih cepljenk v Sloveniji temeljila na lastnem razmnoževalnem materialu in da bodo znatni del prispevali potrjeni slovenski kloni žlahtne vinske trte in podlag. Še posebej je to pomembno pri pridelavi lokalnih sort vinske trte, ki so v pridelavi grozdja in vina v Sloveniji zastopane v velikem deležu.

Vinsko trto razmnožujemo vegetativno. Na ta način se pri pridobljenih potomkah ohranijo lastnosti starševskih rastlin, saj niso odvisne od vplivov okolja. Kljub vegetativnemu razmnoževanju pa se pojavijo tudi genske spremembe. V preteklosti so bili vinogradi posajeni s populacijo različnih sort, pri vsaki sorti pa so se našli tudi različni biotipi. Nekatere trte so zaradi pogostih okužb z virusi in virusom podobnimi organizmi dajale slab pridelek. Pred pojavom trtne uši so vinogradniki sami odbirali trte, ki so jih uporabili za razmnoževanje. V vinogradu so sadili tudi neznane, tehnološko nezanimive sorte, ki so se tako ohranjale in prenašale iz roda v rod. Po pojavu trtne uši so se s selekcijo začeli ukvarjati trsničarji in strokovnjaki iz različnih organizacij. Od takrat selekcijo opravljajo načrtovano, sistematično in bolj kakovostno. V vinogradih za razmnoževanje ohranjajo najboljše trte, izločajo pa neprimerne in obolele trte. Slaba stran načrtovane selekcije je le ta, da se z leti številni biotipi, običajno tehnološko manj zanimivih sort, izgubljajo.

S selekcijo in razmnoževanjem potrjenih matičnih rastlin zagotavljamo ustrezno homogenost populacij sort in primerno zdravstveno stanje.

3. NAMEN JAVNE SLUŽBE

Program dela javne službe temelji na strategiji razvoja in ukrepov kmetijske politike za vinogradništvo, njegov ključni strateški cilj je ohranjanje in povečanje obsega vinogradniških površin, krčenje starih neekonomičnih vinogradov in sajenje primernih sort na določeno lego. Za doseganje tega cilja so pomembne kakovostne trsne cepljenke in izboljševanje trsnega izbora v skladu s spremenjenimi tehnologijami ter prilagoditvami na naravne danosti, predvsem na podnebne spremembe. Le tako se bo ohranjala kakovostna in gospodarna pridelava grozdja in vina.

Strokovno delo poteka že vrsto let in do zdaj je bilo razdeljeno na dve strokovni nalogi – na selekcijo in introdukcijo sort vinske trte ter na delo Seleksijsko trsničarskih središč, kjer je poleg selekcije in introdukcije sort potekala vzdrževalna selekcija v baznih matičnih vinogradih z namenom zagotavljanja izhodiščnega razmnoževalnega materiala.

Naloge javne službe, opredeljene v tem programu, so:

- selekcija vinske trte v vinorodni deželi Primorska;
- selekcija vinske trte v vinorodnih deželah Podravje in Posavje;

- zagotavljanje izhodiščnega razmnoževalnega materiala vinske trte v vinorodni deželi Primorska;
- zagotavljanje izhodiščnega razmnoževalnega materiala vinske trte v vinorodni deželi Podravje in Posavje;
- introdukcija vinske trte v vinorodnih deželah Primorska, Podravje in Posavje;
- tehnologije pridelave vinske trte v vinorodnih deželah Primorska, Podravje in Posavje;
- strokovno-tehnična koordinacija v vinogradništvu.

Vse naštetе naloge, predvsem selekcija in pridobivanje novih klonov, so dolgotrajne in zahtevajo usposobljene strokovnjake in sodelovanje strokovnjakov iz različnih ustanov.

4. STROKOVNE NALOGE V VINOGRADNIŠTVU

4.1. Selekcija vinske trte

Pregled stanja:

Žlahtnjenje vinske trte zajema metode selekcije in tehnologijo pridobivanja novih klonov pri sortah vinske trte in sortah podlag. Selekcija in pridobivanje novih klonov pri sortah vinske trte se v vseh treh vinorodnih deželah Slovenije (Podravje, Posavje in Primorska) izvaja neprekinjeno že od leta 1958. Z ustrezno selekcijo domačih klonov sort vinske trte, ki v naših podnebnih in talnih razmerah dajejo stalen in kakovostni pridelek ter pomembno vplivajo na večjo gospodarnost pridelave, poteka tudi nadzorovano uvajanje odbranih klonov v redno pridelavo.

Selekcija je odbira in izbira trt z želenimi lastnostmi za namen nadaljnega razmnoževanja. Seleksijsko delo pri vinski trti temelji na gensko zelo različnih lokalnih populacijah, glavni namen in cilj naloge pa je pridobitev zdravega in sortno pristnega materiala klonov domačih in tujih vinskih sort, ter njihov vpis v sortno listo in trsni izbor. V naših podnebnih razmerah odbran in uradno potrjen material je izhodišče za pridelavo kakovostnih cepljenk in pozneje kakovostnega pridelka.

Osnova klonske selekcije pri trti je pozitivna množična selekcija. Namen pozitivne množične selekcije vinske trte je odbira posameznih trt, ki so najprimernejše za nadaljnje razmnoževanje. Odbrane trte se kot predklonski kandidati vključijo v klonsko selekcijo. V okviru klonske selekcije se izvedeta zdravstvena selekcija (indeksiranje na določene viruse in virusom podobne škodljive organizme) in preverjanje sortne pristnosti posameznega predklonskega kandidata. Klonska selekcija se zaključi s preveritvijo uporabne vrednosti (mikrovinifikacija) najobetavnejših predklonskih kandidatov in z uradno potrditvijo novega klona. Klonska selekcija vinske trte poteka v vseh treh vinorodnih deželah Slovenije.

Cilji selekcije vinske trte:

- izvedba pozitivne množične selekcije;
- pridobivanje novih klonov sort žlahtne vinske trte in podlag vinske trte za nadaljnje razmnoževanje, ki so:
 - prilagojeni na spremenjene podnebne razmere;
 - odpornejši na škodljive organizme;
 - ki v naših podnebnih in talnih razmerah dajejo stalen in kakovostni pridelek ter pomembno vplivajo na večjo gospodarnost pridelave;
- revitalizacija nekaterih lokalnih populacij vinske trte z namenom ponuditi kakovostno vino s poudarjeno identiteto vinorodnega okoliša;
- dopolnjevanje sortne liste in trsnega izbora.

4.1.1. Pozitivna množična selekcija vinske trte

Pregled stanja:

Pozitivno množično selekcijo smo v Sloveniji večinoma opustili in jo izvaja le še nekaj dobaviteljev cepičev, ključev oziroma trsničarjev. V okviru strokovnih nalog se je do leta 2017 izvajala pozitivna množična selekcija lokalnih sort in sort, pri katerih se je nadaljevala klonska selekcija.

Cilji pozitivne množične selekcije:

- izbira matičnih trt kategorije standard za nadaljnje razmnoževanje;
- izbira nadpovprečnih matičnih trt – predklonskih kandidatov za klonsko selekcijo.

Naloge:

- pregled terena in izbor vinogradov;
- vzdrževanje kolekcijskih nasadov za ohranjanje starih sort;
- postopki selekcije (vizualno opazovanje, spremljanje občutljivosti na bolezni, škodljivce in ekstremne okoljske razmere).

Metode dela:

Pozitivna množična selekcija se izvaja po metodi, ki je določena s pravilnikom, ki ureja trženje materiala za vegetativno razmnoževanje trte.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število matičnih trt kategorije standard za nadaljnje razmnoževanje;
- število nadpovprečnih matičnih trt – predklonskih kandidatov, ki se vključijo v klonsko selekcijo;
- število vzdrževanih kolekcijskih nasadov, posajenih s starimi in lokalnimi sortami.

4.1.2. Klonska selekcija vinske trte**Pregled stanja:**

V letu 2009 so bili potrjeni prvi slovenski kloni vinske trte in obenem se je začela nova klonska selekcija z namenom izbire novih klonov. Klonska selekcija je najvišja stopnja genske in zdravstvene selekcije, ki se izvajata istočasno in z vsemi razpoložljivimi, sodobnimi in mednarodno priporočenimi postopki. Namen klonske selekcije v Sloveniji je bil predvsem odbira klonov sort žlahtne vinske trte in podlag. Odbirali so se kloni, ki lahko vplivajo na izboljšanje kakovosti pridelka, popestritev tržne ponudbe slovenskih vin ali kako drugače pripomorejo k napredku slovenskega vinogradništva. Glavni poudarek je bil na izbiri posameznih biotipov vinskih sort, ki so tolerantnejši na bolezni, sledila je izbira klonov, ki so prilagojeni različnim abiotskim dejavnikom in stresnim situacijam kot posledica podnebnim sprememb (npr. suša, visoke temperature ali spremenjen padavinski režim v določenih fazah razvoja trte). S pridelovalnega vidika je bil poudarek predvsem na odbiri biotipov vinskih sort z zmernimi pridelki in primerno oziroma dobro kakovostjo grozdja, kar je bila zahteva vinogradnikov in vinarjev.

Klonska selekcija bo v prihodnje potekala na gospodarsko pomembnih in domačih sortah ter podlagah.

Cilji klonske selekcije vinske trte:

- novi potrjeni kloni žlahtnih sort vinske trte in sort podlag;
- vključitev novih klonov sort in podlag v seznam uradno potrjenih klonov.

Naloge:

- pregled terena in izbor sort, klonov in podlag;
- vzdrževanje selekcijsko kolekcijskih nasadov za izbiro novih klonov in podlag;
- vzdrževanje klonskih kandidatov v repozitoriju;
- izvajanje postopkov klonske selekcije (morfološka opazovanja z deskriptorji, spremljanje občutljivosti na bolezni, škodljivce in ekstremne okoljske razmere, testiranje na bolezni in škodljivce, spremljanje fenofaz pri rastlinah kandidatkah za nov klon, meritve, analize, mikroviniifikacije idr.);
- vpis novega klona v seznam uradno potrjenih klonov in saditev novih klonov v kolekcijski vinograd.

Metoda dela:

Za klonsko selekcijo vinske trte se uporabljajo metode, ki jih izvajalec opredeli v letnih programih dela.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število novih potrjenih klonov sort in podlag vinske trte;
- število vpisanih klonov sort in podlag v sortno listo.

4.2. Introdukcija vinske trte

Pregled stanja:

V sklopu naloge se ugotavlja primernost in prilagodljivost za Slovenijo zanimivih vinskih sort in klonov z drugih geografskih območij, ki bi lahko bile pridelovalno in tržno zanimive tudi v naših okoljskih razmerah. Zaradi agro-bioloških razlik med sortami in zaradi njihovih različnih odzivov na dane okoljske razmere je treba nove sorte in klone vsestransko preizkusiti. Prav tako se ugotavlja tudi odpornost in toleranco sort in podlag na boleznih in škodljivcih ter na stresnih razmerah, kot sta zimska in spomladanska pozeba, suša, vročina, ekstremne padavine itd. Zaradi vse večjega povpraševanja po lokalno pridelanem svežem namiznem grozdju se v program introdukcije vključujejo tudi namizne sorte, tako sorte iz vrste *Vitis vinifera* kot številne, ki izhajajo iz medvrstnih križanj in so tolerantne na škodljive organizme in se jih lahko prideluje z manjšo uporabo zaščitnih sredstev. V redno pridelavo se načeloma sprejme tiste sorte, klone in podlage, ki vsaj v eni od zelenih lastnosti prekašajo standardne sorte ali pa pomembno prispevajo k popestritvi ponudbe vina v posameznem pridelovalnem okolju.

Cilji introdukcije vinske trte:

- izbor sort, klonov in podlag z večjo toleranco na boleznih in manjšo občutljivostjo na stresne razmere, ki prispevajo k višji kakovosti pridelka grozdja in vina;
- izbor sort, klonov in podlag, ki so prilagojene za pridelavo v posameznih vinorodnih deželah Slovenije in dopolnitev trsnega izbora;
- uvajanje sort namiznega grozdja v pridelavo.

Naloge:

- preizkušanje, pridobivanje podatkov in uvajanje zanimivih tujih in lokalnih sort, klonov in podlag vinske trte v pridelavo, da bi dosegli v naših okoljskih razmerah gospodarno pridelavo in za izboljšanje ponudbe grozdja in vin ter uvajanje sort ki so odpornejše na gospodarsko pomembne boleznih in tolerantnejše na stresne rastne razmere.

Metode dela:

Za introdukcijo vinske trte in ugotavljanje njene vrednosti za pridelavo, vključno z lastnostmi in tehnologijami, ki jih je treba pri posamezni sorti vinske trte preveriti, se uporabljajo metode, ki se opredelijo v letnem programu dela, kjer določijo tudi število sort oziroma klonov vinske trte in lokacije preizkušanja.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število preizkušenih sort, klonov in podlag z večjo toleranco na boleznih in manjšo občutljivostjo na stresne razmere, ki prispevajo k višji kakovosti pridelka grozdja in vina;
- seznam sort, klonov in podlag ki so prilagojene za pridelavo v posameznih vinorodnih deželah Slovenije in na novo vpisane v trsni izbor;
- število sort namiznega grozdja, ki so bile uvedene v pridelavo.

4.3. Tehnologije pridelave

Pregled stanja:

Preizkušanja tehnologij pridelave vinske trte se doslej niso izvajala v velikem obsegu. Z uvedbo tehnoloških poskusov na sortah in klonih vinske trte se pri slovenskih klonih vinske trte iščejo optimalne tehnološke rešitve za doseganje optimalnega pridelka, boljše kakovosti grozdja in vina in za zmanjšanje stroškov pridelave v povezavi z ukrepi za blaženje posledic podnebnih sprememb.

Cilji preizkušanja tehnologij pridelave vinske trte:

- optimalne tehnološke rešitve za pridelavo slovenskih klonov vinske trte;
- optimalne tehnološke rešitve za pridelavo namiznih sort;
- zniževanje stroškov pridelave;
- izboljšanje kakovosti pridelka grozdja in vina.

Naloge:

- izvajanje tehnoloških poskusov na slovenskih klonih vinske trte;
- preučevanje sortne agro in ampelotehnične s ciljem zmanjševanja stroškov pridelave grozdja: modificirane gojitvene oblike, strojna zimska rez, strojno razlistanje, strojna trgateg, namakanje, gnojenje, fertirigacije, spremljanje učinka protitočnih mrež na fotosintezo, kakovost grozdja;

- vpliv različnih obremenitev trte (redčenje grozdja) na vsebnost aromatičnih spojin v grozdju in vinu ter na senzorično kakovost vina;
- posodobitev tehnologije ekološke pridelave zlasti sort, tolerantnih na bolezni;
- iskanje novih tehnoloških rešitev z namiznimi sortami;
- vključevanje tehnoloških ukrepov, ki zmanjšujejo obremenitev okolja s fitofarmacevtskimi sredstvi.

Metode dela:

Metode se opredelijo v letnem programu dela.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število tehnoloških navodil za pridelavo slovenskih klonov vinske trte;
- število tehnoloških navodil za pridelavo in predelavo različnih sort, vključno s sortami namiznega grozdja.

4.4. Zagotavljanje izhodiščnega razmnoževalnega materiala**Pregled stanja:**

Izhodiščni razmnoževalni material vinske trte se zagotavlja v baznih vinogradih (pridelava cepičev), v baznem matičnjaku (pridelava ključev podlag) in s pridelavo baznih trsnih cepljenk. V baznih matičnih vinogradih so posajene bazne matične trte in v repozitoriju v rastlinjaku izvirne matične trte devetintridesetih potrjenih slovenskih klonov, ki pomenijo za vinogradništvo izhodiščni material visoke genske in zdravstvene vrednosti.

Pridelava baznega razmnoževalnega materiala poteka izključno v selekcijsko trsničarskih središčih in bazne trsne cepljenke so namenjene izključno za sajenje novih matičnih vinogradov, namenjenih za pridelavo cepičev kategorije certificiran in s tem za zagotavljanje pridelave certificiranega razmnoževalnega materiala.

Izvajanje naloge je nujno za oskrbo trsničarjev in vinogradnikov, ki se odločijo za sajenje matičnih vinogradov. Ostali vinogradniki pa imajo posredne učinke te naloge, saj lahko kupijo kakovostne trsne cepljenke iz doma pridelanega materiala.

Ob nenehnem pojavljanju novih virusnih obolenj vinske trte bo treba poleg rednih obveznih testiranj na viruse, na katere se testira izvorni in bazni razmnoževalni material trte, opraviti še dodatna testiranja. Da bi zagotovili ustrezno zdravstveno stanje slovenskih klonov, bi bila v prihodnje smiselna uvedba postopkov pridobivanja trt z metodami razmnoževanja s tkivnimi kulturami.

Cilji zagotavljanja izhodiščnega materiala vinske trte:

- zagotavljanje baznih cepičev potrjenih slovenskih klonov vinskih sort za slovenske trsničarje;
- zagotavljanje baznih podlag za slovenske trsničarje;
- zagotavljanje baznih trsnih cepljenk potrjenih slovenskih klonov za slovenske trsničarje.

Naloge:

- pridelava in zagotavljanje baznega razmnoževalnega materiala – cepiči, podlage, trsne cepljenke;
- vzdrževanje izvornega in baznega materiala klonov in podlag v rastlinjaku in matičnem nasadu;
- zagotavljanje izpolnjevanja pogojev za bazne matične nasade in bazne trsnice;
- dodatna zdravstvena kontrola in laboratorijska testiranja na različne viruse in podobne bolezni;
- uvedba metode razmnoževanja slovenskih klonov s tkivnimi kulturami.

Metode dela:

Metode se natančneje opredelijo v letnem programu dela.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število izhodiščnega baznega razmnoževalnega materiala vinske trte – cepičev, podlag in trsnih cepljenk;
- število klonov iz tkivnih kultur.

4.5. Strokovno tehnična koordinacija v vinogradništvu

Pregled stanja:

V Sloveniji potrebujemo nov pristop v prenosu znanja v kmetijstvu, saj obstoječi sistem marsikdaj ni dovolj učinkovit. Potrebno je zagotoviti integracijo znanja in informacij z namenom, da se dosežejo določeni sinergijski učinki pri reševanju problemov in potrebnem razvoju v slovenskem vinogradništvu. S tem namenom se v okviru Javne službe v vinogradništvu vzpostavlja sistem strokovno-tehnične koordinacije, ki bo zagotavljala poenotene delovanja javne službe v vinogradništvu in ustrezen prenos znanja med raziskovalnimi, izobraževalnimi in svetovalnimi ustanovami. Naloge strokovno-tehnične koordinacije izvaja strokovni vodja javne službe.

Cilji strokovno-tehnične koordinacije:

- vzpostavljeno strokovno-tehnično vodenje in koordinacija javne službe;
- boljši prenos znanja do javne službe kmetijskega svetovanja in pridelovalcev;
- vzpostavljeno sodelovanje z ostalimi javnimi službami na področju kmetijstva in z nevladnimi organizacijami.

Naloge:

- strokovno vodenje in tehnična koordinacija javne službe;
- usmerjanje in strokovna podpora pri posameznih strokovnih področjih;
- priprava letnega programa dela javne službe in poročila o delu javne službe ter spremljanje njegovih ciljev in kazalnikov, spremljanje ter analiziranje stanja na področju dela javne službe;
- sodelovanje z ministrstvom in drugimi ministristvi pri pripravi nacionalne strategije ter nacionalne zakonodaje na področju dela javne službe;
- sodelovanje pri oblikovanju prioritet javne službe in drugih javnih služb v pristojnosti ministrstva v povezavi s Programom razvoja podeželja in drugimi podporami ministrstva, Nacionalnim akcijskim programom za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev, ciljnim raziskovalnimi projekti in drugimi projekti, ki jih sofinancira ministrstvo;
- sodelovanje z javno službo kmetijskega svetovanja in javno službo zdravstvenega varstva rastlin, znanstvenoraziskovalnimi ustanovami, univerzami, podjetji in pridelovalci, skupinami in organizacijami pridelovalcev oziroma njihovimi združenji ter drugo strokovno javnostjo in nevladnimi organizacijami in vključevanje njihovih potreb v programe dela javne službe;
- izvajanje oziroma koordinacija usposabljanj in prikazov poskusov iz nalog javne službe in njihovih rezultatov kmetijskim svetovalcem, tehnologom podjetij in pridelovalcem;
- pripravljane in izvajanje strokovnih posvetov na področju dela javne službe in objavljane informacijskega materiala v medijih;
- sodelovanje v strokovnih delovnih skupinah za posamezna področja v kmetijstvu;
- sodelovanje na drugih strokovnih srečanjih na mednarodni, nacionalni in lokalni ravni;
- vključevanje vsebin iz dejavnosti javne službe v primarno in sekundarno raven izobraževanja in sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami, tako da se dijakom in študentom omogoči opravljanje prakse.

Kazalniki za doseganje ciljev:

- število opravljenih koordinacijskih nalog (navodila, sestanki, analize, predlogi);
- število strokovnih objav, izvedenih strokovnih predavanj za kmetijske svetovalce in pridelovalce ter drugih oblik prenosa znanja do uporabnikov, kot so sodelovanje z mediji, dnevi odprtih vrat za strokovno in širšo javnost;
- vzpostavljena aktivna spletna (pod)stran s strokovnimi informacijami in rezultati, ki so plod dela javne službe;
- obseg vključenosti teh vsebin v izobraževalne programe;
- obseg sodelovanja z nevladnimi organizacijami.